

РОЗДІЛ 1. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В ОСВІТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Грошовенко О. П.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та освіти
Маріупольський державний університет

Пасічник І. П.,

аспірант,
Інститут професійної освіти НАПН України,

Ковалько І.Б.,

вчитель початкових класів, вчитель-методист,
заступник директора з НВР
*Агрономіченський ліцей Агрономічної сільської ради
Вінницького району Вінницької області*

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ПОСТВОЄННОГО СУСПІЛЬСТВА

Прогресивні соціальні тенденції розвитку проблеми благополуччя людини знаходять своє вирішення у зверненні суспільства до індивідуальних і соціальних пріоритетів, у визнанні та піднесенні благ і цінностей, пов'язаних з підвищенням рівня життя людини як члена суспільства. У цьому процесі соціобіологічний феномен здоров'я виступає системоутворюючим компонентом екологічної культури людини. Ставлення до навколишнього світу (суспільства, природи і самого себе) пов'язане з адаптацією до явищ, що швидко змінюються в часі і просторі, з метою усвідомлення потреби в пізнанні законів дійсності.

Перш за все, питання охорони навколишнього середовища в Україні набуло особливої актуальності у зв'язку з подальшим зростанням промислового виробництва, яке має антропогенний вплив на природне середовище. Серед ключових питань, які потребують вирішення, можна виділити наступні: впровадження нових екологічних технологій та обладнання при будівництві об'єктів; комплексне вирішення проблеми забруднення атмосферного повітря автотранспортом; вирішення проблем використання, переробки та зберігання промислових і побутових відходів; вдосконалення систем очищення стічних вод та контроль за викидами забруднюючих речовин в атмосферу. Водночас Україна активно веде військові дії, які надзвичайно шкідливо впливають на довкілля, і цей вплив лише посилюється, а забруднення накопичується.

Сучасні стратегії професійної освіти спрямовані на підготовку культурноосвічених фахівців, здатних впроваджувати інноваційні процеси у сфері професійної діяльності та за її межами. Еколого-культурологічні знання відіграють важливу роль у реалізації цих можливостей і разом з психолого-педагогічними та соціогуманітарними знаннями є системоутворюючим фактором, а їх пріоритетність - системоутворюючим чинником. Таким чином, оновлення соціальних відносин у нашому суспільстві закономірно тягне за собою зміну духовно-моральних орієнтирів, форм суспільної свідомості. Тому екологічний вимір підготовки майбутніх фахівців має бути спрямований на формування екологічної культури, тобто екологічно-доцільної поведінки з вольовим ставленням до природи, суспільства, себе та інших людей.

На нашу думку, екологічна культура особистості як складова професійної компетентності включає в себе світогляд, який розуміє і цінує природу і значення екології для людини. Водночас, вона спрямована на оцінку правомірності впливу екологічної освіти та екологічного розвитку на навколишнє середовище. Система людських суспільних відносин включає в себе ставлення людини до природи. У виробничих відносинах - це ставлення до природних ресурсів, ставлення до державної політики у сфері природокористування та сімейні традиції щодо спілкування з природою. Формування відповідального ставлення до довкілля нерозривно пов'язане з досягненням людиною соціального, духовного і культурного рівня, який виражається в таких характеристиках: здатність діяти відповідально по відношенню до навколишнього середовища, нетерпимість до проявів безвідповідального ставлення до довкілля, готовність до екологічно значущої діяльності.

Сформована у молодих фахівців екологічна культура включає готовність до діяльності та практичних дій, що відповідають вимогам спеціальних знань, переконань і установок дбайливого ставлення до природи. З іншого боку, розвиток екологічної культури є комплексним процесом, що забезпечується узгодженим впливом права, науки, виробництва, мистецтва та освіти. При цьому система управління природокористуванням і законодавчі заходи з охорони природи повинні бути запорукою формування екологічної культури в суспільстві, раціонального планування використання природних ресурсів і позитивного впливу освіти на розвиток моральних і естетичних мотивів охорони навколишнього середовища, відновлення природи і дбайливого ставлення до природи. Таким чином, екологічна культура виступає регулятором взаємовідносин між людиною і природою та забезпечує перспективи вирішення сучасних проблем.

У студентському віці екологічна культура проявляється у відповідальній поведінці особистості в природі, активній участі в діяльності з охорони і поліпшення природного середовища та пропаганді екологічних ідей. Наприклад, система наукових знань про єдність людини, суспільства і природи та шляхи оптимізації природокористування; система моральних, естетичних, ціннісних та екологічних орієнтацій; вміння керуватися правовими нормами і правилами

екологічно доцільної поведінки в навколишньому середовищі; вміння використовувати знання про охорону природи у своїй роботі та пропагандистській діяльності. Як відомо, екологічна освіта та розвиток людських ресурсів у професійній діяльності здійснюються у тісному взаємозв'язку. Як частина цілісної системи освіти, екологічна освіта покликана формувати екологічну культуру студентів та вирішувати завдання професійної освіти і навчання. Це дозволяє розглядати питання екологічної освіти студентів-медиків як важливий напрям удосконалення навчально-виховного процесу для формування майбутніх фахівців. Поняття "екологічна культура" пов'язане з усіма сферами матеріального і духовного життя суспільства.

Процес формування екологічної культури має бути частиною професійної підготовки майбутнього фахівця. Сьогодні важливі позиції вчених свідчать про те, що економічний, науковий і культурний розвиток не може відбуватися без урахування впливу людини на природу. Розвиток дбайливого ставлення до навколишнього середовища і поширення спеціальних знань і навичок, необхідних для його захисту в ім'я людського життя, повинні стати невід'ємною частиною системи професійної освіти і навчання.

Особливого значення набуває міжнародне співробітництво у формулюванні рекомендацій щодо спрямування педагогічних засад професійної освіти. Педагогічна оцінка ролі і місця природи в освіті і вихованні завжди була високою. Її значення у формуванні характеру підтверджує той факт, що все фізичне і духовне життя людини пов'язане з природою. Класична педагогіка демонструє і розвиває значення спілкування дитини з природою в освіті і вихованні, зміст наукових знань про природу і методи його розкриття, формування світоглядних уявлень у знаннях про природу, тобто морально-естетичний розвиток (Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, А.Дистерверг та ін.). Ідеї видатних українських педагогів К.Д. Ушинського та В.О.Сухомлинського сприяли розширенню, розвитку та збагаченню спілкування учнів з природою, обґрунтуванню навчання на основі взаємозв'язку наукових знань та чуттєвого сприйняття природних об'єктів і явищ. Вирішення екологічних проблем пов'язане зі здійсненням філософського синтезу наукових даних, що відтворюють реальні процеси дії факторів розвитку органічного світу та зростаючого антропогенного впливу на людину. При цьому під факторами розвитку розуміються необхідні і достатні детермінанти розвитку складних організованих систем. Рушійною силою тут є взаємозв'язок і взаємодія вищезгаданих факторів впливу.

Видатний український педагог К.Д. Ушинський реалізовував принцип природовідповідності на практиці кількома способами: знання анатомічної, фізіологічної та психологічної природи дитини; наближення змісту та організації навчально-виховного процесу до природи; народність, традиції і звичаї у вихованні, які кореняться у вродженому ставленні людини до природи. Видатні педагоги А.С. Макаренко та В.О.Сухомлинський організовували обґрунтований і доцільний навчально-виховний процес у поєднанні з природою, працею,

моральними та естетичними зв'язками. Таким чином, ідея відповідності природи і культури проходить через усю прогресивну і гуманістичну педагогіку [3; 4].

Екологічні проблеми сучасного суспільства осмислюються на рівні глибинних зв'язків, залежностей, закономірностей, взаємодії та єдності людини і природи, людини як соціально-біологічної істоти і як органічної частини самої природи. Тому сучасна криза самознищення ставить перед суспільством, школою та педагогічною наукою завдання формування екологічної культури та виховання екологічно компетентних фахівців. Саме в ноосфері має бути досягнута гармонійна взаємодія між людиною і природою. Порушення екологічної рівноваги в природі та суспільстві вимагає науково та економічно обґрунтованих дій щодо захисту об'єктів, явищ, процесів і систем. На думку вчених, поняття "екологія" безпосередньо пов'язане з природою і суспільством як наука про взаємозалежність і взаємоперехід зумовленого нормального стану функціонування і відтворення природних об'єктів, організмів, явищ і кругообігів, гармонійних зв'язків, залежностей і взаємодоповнень природи, які забезпечують повноцінне існування і розвиток природи.

Соціальна екологія та екологія людини як науки вивчають закономірності взаємозв'язку природи і людини в суспільстві, що гарантує нормальне функціонування суспільства і підтримання життя, розвиток сутнісних сил і духовності, збереження фізичного і психічного здоров'я. Між природою і людиною існують екологічні зв'язки, які впливають на фізичне і психічне здоров'я. Водночас психічні, моральні та естетичні зв'язки впливають на душевний стан людини, а їх доцільність є джерелом моральної та естетичної насолоди й очищення. У формуванні особистості екологія виконує функцію фізичного, розумового, морального та естетичного становлення індивіда.

Таким чином, екологія - це наука про гармонію у взаємовідносинах людини з природою, суспільством, іншими людьми і самою собою, створення умов для нормального і здорового фізичного і психічного існування і функціонування. Екологія - це органічне поєднання всіх екологічних систем, в центрі взаємодії яких знаходиться людина. Як невід'ємна частина цих систем, людина набуває здатності нормально функціонувати і жити в здоровому середовищі. Гармонійна взаємодія людини і природи, екологічна рівновага і її підтримка повинні розглядатися не як благодійність, а як порятунк, відродження і розширення природного і чистого середовища для життя людини, збереження цінностей (повітря, флори і фауни, води, озонового шару, Світового океану, нормального радіаційного фону, економічного і політичного благополуччя суспільства, соціально-правового захист, мир на землі), які слід розглядати як такі, що перебувають у сфері людського розуму. Іншими словами, для людини екологія - це насамперед погляд на себе, зміцнення свого імунітету та розвиток екологічно орієнтованої свідомості та поведінки.

Реальністю є формування екологічної культури майбутніх фахівців у всіх галузях економіки України. Діалектика розвитку екологічної культури розкривається насамперед у взаємодії людини і природи. Ця діалектика дозволяє

розширити розуміння культури на основі методологічного підходу, який відрізняє природу від розуміння її як природної системи. Природні явища і процеси розглядаються як природні передумови суспільного виробництва, і їхня спонтанність втрачається, коли вони включаються в саме виробництво. Природа - це не просто середовище, не просто екологічна ніша для людини. Це сфера діяльності, яка перетворює суб'єкта, його матеріальне виробництво, "сфера природної необхідності". Нерозривна єдність людини і природи означає, що людина ставиться до природи - "неорганічного тіла" людини - як до свого організму. По відношенню до природи культура - це обробіток, окультурення ґрунту; по відношенню до людини - це освіта, формування почуттів і думок. Саме в суспільстві природа є невід'ємною частиною людської діяльності. Людина сприймає об'єктивний світ за межами власних почуттів, розуміє гармонію і порядок у природі тією мірою, якою вона входить у сферу культурної творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Викиди забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення. URL://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ns/vzap/arch_vzap_u.htm
2. Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря від пересувних джерел забруднення по регіонах. URL://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ns/vzrpgz_reg_2019.html
3. Макаренко А.С. Книга для батьків. Київ. 1973. 336 с.
4. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Вибрані твори: в 5-ти т. – Т.5.К.: Рад. шк., 1977. 263 с.
5. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології/ Вибрані педагогічні твори: В 2-х т.К., Радянська школа, 1983. Т. 1.С. 192 – 463

Задорожна-Княгницька Л.В.

доктор пед. наук, професор,
декан психолого-педагогічного факультету
Маріупольський державний університет

Буряченко О.І.

здобувачка освіти ОС Магістр
Маріупольський державний університет

УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В УМОВАХ КРИЗ

Система освіти України сьогодні перебуває у стані глибинних змін, що обумовлюється змінами в ціннісних орієнтаціях сучасного громадянського суспільства. За таких умов менеджмент закладу освіти має гарантувати гармонійне поєднання запитів кожного конкретно взятого громадянина та потреб суспільства; він має спрямовуватися на активізацію громадської діяльності, сприяти дебюрократизації та діджиталізації всіх ланок управління закладом освіти як відкритої соціальної системи.